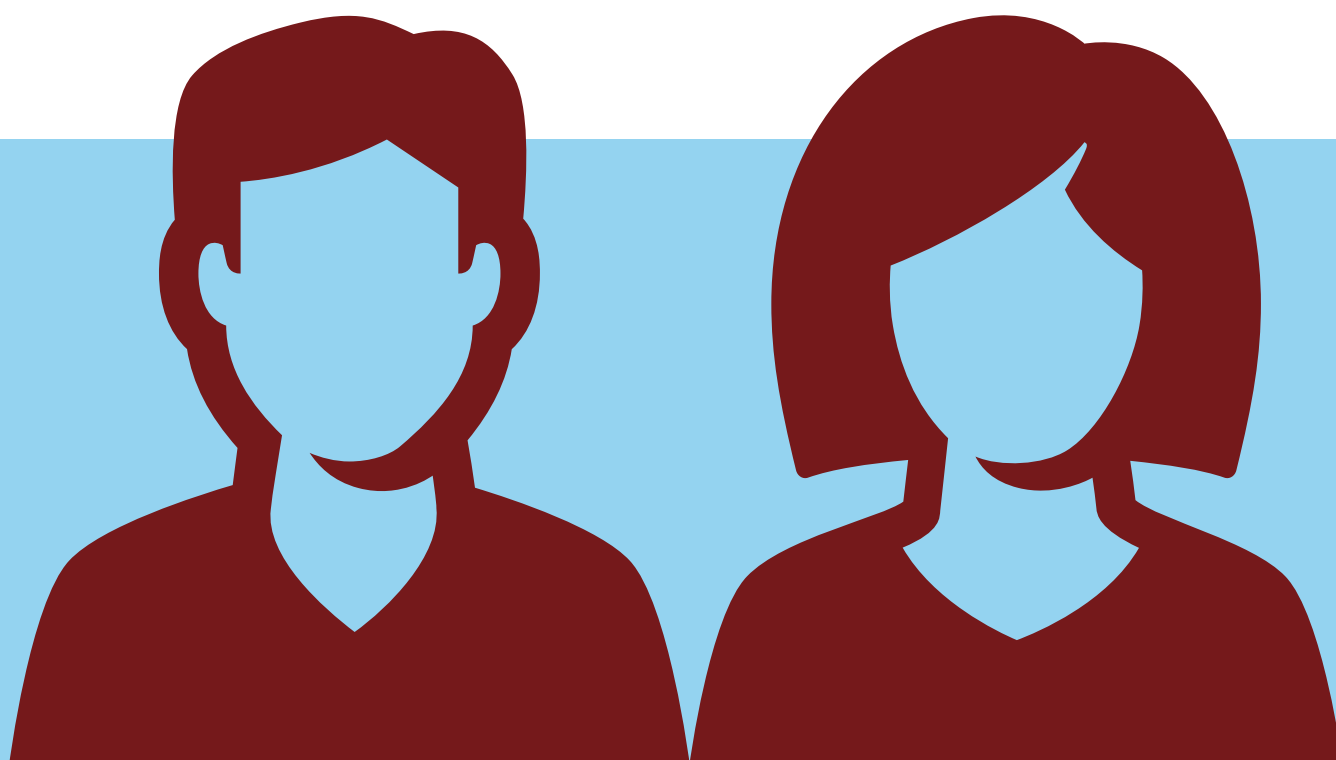

Handreiking schriftelijk euthanasieverzoek

Publieksversie

Waarom nadenken en praten over uw levenseinde?

Misschien denkt u wel eens na over uw levenseinde. In dat laatste deel van uw leven kan uw dokter u niet meer beter maken. Maar hij kan nog wel veel voor u doen. Daarvoor moet hij weten wat u belangrijk vindt, wat u wil en wat u niet wil. Wilt u zo lang mogelijk alle behandelingen? Of zijn er behandelingen die u niet meer wilt? Heeft u specifieke wensen voor stervensbegeleiding? Of zijn er omstandigheden waarin u euthanasie overweegt? Bespreek uw vragen, wensen en verwachtingen over het laatste deel van uw leven. Dan kunt u in alle rust bedenken en bespreken wat voor u van waarde en betekenis is. Zo houdt u zelf invloed om keuzes te maken.

Goed om te weten: er is ook een versie van deze handreiking voor artsen. De beide handreikingen komen inhoudelijk overeen, de artsenversie is aangevuld met aandachtspunten voor artsen.

Waarvoor dient een schriftelijke wilsverklaring?

Het is zinvol om uw wensen en verwachtingen over de zorg bij uw levenseinde met de dokter en uw naasten tijdig te bespreken en op te schrijven. Met een schriftelijke wilsverklaring geeft u aan wat u wel of juist niet wilt aan het einde van uw leven. Bijvoorbeeld dat u geen levensverlengende behandelingen wilt en niet gereanimeerd wilt worden bij een hartstilstand. Of dat u euthanasie wenst, of juist niet. Er zijn twee soorten wilsverklaringen. Ten eerste een wilsverklaring waarin u aangeeft wat u niet wilt, ofwel een behandelverbod. Meer informatie hierover is te vinden op de website van artsenfederatie KNMG. Ten tweede een wilsverklaring waarin u aangeeft wat u wel wilt: een schriftelijk verzoek tot euthanasie, zie ook op <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/levenseinde-en-euthanasie>.

De brochure die u nu leest gaat over een specifieke wilsverklaring: het schriftelijk euthanasieverzoek. Hierin geeft u aan dat u een verzoek om euthanasie doet als u ondraaglijk en uitzichtloos lijdt, ook als u dat verzoek dan zelf niet meer kunt uiten. U leest waarom het belangrijk kan zijn een euthanasieverzoek op te schrijven. En ook wat verstandig is om in het document op te nemen, hoe u het document kunt onderhouden en wat u er wel en niet van kunt verwachten.

Als u een schriftelijk euthanasieverzoek wilt opstellen, dan is het verstandig dit met uw naasten te bespreken, zodat zij goed op de hoogte zijn van uw wensen en bedoelingen. In principe doet u een verzoek om euthanasie aan uw dokter mondeling. Door met uw dokter te praten over uw wensen rond het levenseinde, komt u te weten welke zorg hij in de laatste levensfase zal bieden (zie in de woordenlijst bij 'palliatieve zorg'). Verder komt u te weten hoe uw dokter denkt over euthanasie in het algemeen en in bijzondere situaties, zoals bij dementie. Dat is belangrijk, omdat er voor patiënten geen recht op euthanasie bestaat. Uw dokter kan van tevoren aangeven dat hij (in bepaalde omstandigheden) geen euthanasie uitvoert. Dan kunt u zich oriënteren welke verdere mogelijkheden u hebt. De dokter kan er voor zorgen dat u bij een andere dokter terecht kunt. Of u kunt zelf op zoek gaan naar een andere dokter. Veel dokters hebben hierover afspraken gemaakt met collega's met wie zij u in contact kunnen brengen.

Als u eraan denkt om op termijn om euthanasie te vragen, is het verstandig om dit euthanasieverzoek ook op te schrijven. Anderen kunnen namelijk geen euthanasieverzoek voor u doen: dit kunt u alleen zelf doen. Een schriftelijk euthanasieverzoek vervangt het mondelinge verzoek als u zo ernstig ziek bent geworden dat u zelf niet meer in staat bent om uw euthanasieverzoek met de dokter te bespreken. Uw naasten kunnen dan uw schriftelijke euthanasieverzoek ter sprake brengen bij uw dokter.

Geen garantie, wel een belangrijk document

In een schriftelijk euthanasieverzoek schrijft u op onder welke omstandigheden u euthanasie zou willen. Als u dat wilt, kunnen uw naasten of uw dokter met u meedenken over hoe u dit kunt verwoorden in een schriftelijk euthanasieverzoek. Het is nodig dat u in uw schriftelijk verzoek duidelijk aangeeft wat u als ondraaglijk en uitzichtloos lijden beschouwt. Als u dit helder opschrijft, is het voor de dokter duidelijk onder welke omstandigheden u euthanasie zou willen. U moet onder uw verzoek altijd uw naam, de datum en uw handtekening zetten.

Een schriftelijk euthanasieverzoek is belangrijk als u zo ernstig ziek zou worden dat u zelf niet meer in staat bent om uw euthanasieverzoek met de dokter te bespreken. Een schriftelijk euthanasieverzoek vervangt een mondeling verzoek om euthanasie. Zo'n situatie, waarin u mondeling geen verzoek meer kunt doen, kan geleidelijk ontstaan, bijvoorbeeld in het geval van dementie. Maar zo'n situatie kan ook plotseling aan de orde zijn, zoals bij een beroerte of een ongeval. Als u niet meer in staat bent het euthanasieverzoek met uw dokter te bespreken en u hebt geen schriftelijk euthanasieverzoek, dan mag de dokter geen euthanasie uitvoeren. Heeft u wel een schriftelijk euthanasieverzoek, dan kan de dokter de euthanasie uitvoeren. Dit mag alleen als aan de eisen van de wet is voldaan (zie de zorgvuldigheidseisen in de woordenlijst).

Een schriftelijk euthanasieverzoek is zeker geen garantie voor euthanasie, maar het is hoe dan ook een belangrijk document. Het geeft uw naasten en de dokter houvast en richting bij de keuze voor uw zorg, als u hier zelf niet meer over kunt communiceren. Ook als er geen euthanasie wordt uitgevoerd, mag de dokter namelijk uit uw schriftelijke euthanasieverzoek afleiden dat u in ieder geval in de beschreven omstandigheden geen levensverlengende behandelingen meer wilt.

Bespreek uw schriftelijk euthanasieverzoek met uw dokter

Bij het schriftelijk euthanasieverzoek horen in principe ook gesprekken met uw dokter. Dit draagt bij aan een zorgvuldige afweging van uw verzoek door de dokter. Het is voor de arts vaak niet voldoende als u alleen een euthanasieverzoek opschrijft. Het is zeer belangrijk dat uw dokter weet wat u precies bedoelt en dat hij u uit kan leggen wanneer hij wel en wanneer hij niet euthanasie mag toepassen. Dat laatste is bijvoorbeeld het geval als iemand geen medische aandoening heeft, maar wel ‘klaar met leven’ is. Gesprekken met u zijn voor uw dokter daarbij zeer behulpzaam. Zo krijgt het schriftelijke euthanasieverzoek meer waarde en een duidelijke betekenis.

Een dokter moet uw euthanasieverzoek altijd serieus nemen door met u in gesprek te gaan om achterliggende vragen, angsten en zorgen te verkennen. Samen met u kan hij bekijken wat wel kan en mag en wat niet. Uw dokter moet duidelijk in het medisch dossier opschrijven dat u een euthanasieverzoek doet, waarom en in welke omstandigheden. Wanneer u een schriftelijk euthanasieverzoek heeft opgesteld, voegt de dokter dit toe aan uw medisch dossier.

U heeft dus het recht om een euthanasieverzoek te doen en de dokter behoort uw verzoek serieus te nemen. Hierbij zal de dokter met u bekijken waaraan u op dat moment lijdt, welk toekomstig lijden u vreest en hoe dat lijden verlicht kan worden. In de brochure ‘Spreek op tijd over het levenseinde’ staan concrete besprekpunten voor het gesprek met uw dokter. [Zie www.knmg.nl/spreken-over-levenseinde](http://www.knmg.nl/spreken-over-levenseinde).

Wat mag u van uw dokter verwachten?

Een dokter moet zich aan de Euthanasiewet houden. Als een dokter euthanasie wil uitvoeren, moet hij eerst kijken of uw verzoek voldoet aan de zorgvuldigheidseisen van de Euthanasiewet. Hij volgt hierbij de professionele standaarden en richtlijnen. Op het moment van de euthanasie moet uw dokter ervan overtuigd zijn dat u ondraaglijk en uitzichtloos lijdt. Een goede omschrijving in uw schriftelijke euthanasieverzoek van wat voor u ondraaglijk lijden is, helpt daarbij. Ook uw medische geschiedenis en (eerder gevoerde) gesprekken met u zijn hiervoor belangrijk. Een dokter moet uit uw verzoek kunnen opmaken dat u vrijwillig en weloverwogen om euthanasie verzoekt. Dat laatste betekent dat u er goed over hebt nagedacht en weet wat uw verzoek inhoudt. Verder moet de dokter u hebben voorgelicht over uw situatie en de vooruitzichten en hij moet met u tot de overtuiging komen dat er geen redelijke andere oplossing mogelijk is. Daarnaast moet een onafhankelijke (SCEN-)arts u hebben gezien en ook een oordeel hebben gegeven over de zorgvuldigheidseisen. Ten slotte moet de dokter de euthanasie medisch zorgvuldig uitvoeren, dus bijvoorbeeld met de juiste middelen. Dit zijn de eisen uit de Euthanasiewet. Voor de dokter is het ingewikkeld om aan deze eisen te voldoen als u wel een schriftelijk euthanasieverzoek heeft, maar daar zelden of nooit met hem over hebt gesproken en dat niet (goed) meer kunt.

Als niet aan deze eisen is voldaan, dan mag de dokter de euthanasie niet uitvoeren. Euthanasie is geen gewoon medisch handelen. Euthanasie is nog steeds strafbaar. Daarom wordt iedere euthanasie achteraf getoetst door een Regionale toetsingscommissie euthanasie. Die oordeelt of de arts zich aan de zorgvuldigheidseisen heeft gehouden. Als de toetsingscommissie van oordeel is dat de arts niet conform de zorgvuldigheidseisen heeft gehandeld, dan wordt dit gemeld aan het Openbaar Ministerie en de Inspectie voor de Gezondheidszorg.

Hoewel dokters euthanasie vaak zwaar en emotioneel belastend vinden, is een groot deel van hen bereid om euthanasie onder bepaalde omstandigheden uit te voeren. Bedenk dat het kan gebeuren dat uw euthanasieverzoek niet wordt ingewilligd, ook als u een schriftelijk euthanasieverzoek heeft en dit verschillende keren met uw dokter heeft besproken.

Hieronder staan enkele mogelijke redenen genoemd waarom een verzoek niet wordt ingewilligd:

- Dokters moeten zich aan de wet houden, anders zijn ze strafbaar. Als uw situatie niet voldoet aan de eisen uit de wet, mag de dokter de euthanasie niet uitvoeren. De dokter zal daarom pas een besluit nemen over uw verzoek na een zorgvuldige medisch professionele afweging.
- Het kan zijn dat een dokter uw verzoek niet kan inwilligen omdat de omstandigheden die in uw schriftelijk euthanasieverzoek beschreven staan ontbreken of onduidelijk zijn beschreven. Ook moet het duidelijk zijn dat u het schriftelijke euthanasieverzoek vrijwillig en weloverwogen hebt opgesteld.
- Een dokter mag geen euthanasie uitvoeren als het hem niet duidelijk is dat u ondraaglijk en uitzichtloos lijdt. In beginsel mag een dokter volgens de wet ook geen euthanasie uitvoeren als u in coma bent, omdat mensen in coma (waarschijnlijk) geen lijden kunnen ervaren.
- Een dokter mag geen euthanasie uitvoeren als u in woorden of met uw gedrag duidelijk maakt dat u geen euthanasie (meer) wilt. Uw uiting op dat moment is belangrijker dan wat u eerder in een schriftelijk euthanasieverzoek heeft aangegeven.
- Een dokter mag aangeven dat hij geen euthanasie uitvoert om principiële of persoonlijke redenen.
- In veel gevallen zal een dokter, bijvoorbeeld als hij al geruime tijd niet met de patiënt over het euthanasieverzoek heeft gesproken, geen euthanasie uitvoeren als hij niet meer met woorden en/of gebaren kan communiceren met de patiënt.

Ook als uw dokter uw euthanasieverzoek niet kan of wil inwilligen, dan mag u er natuurlijk wel op blijven rekenen dat uw dokter u goede zorg blijft geven in de laatste levensfase.

Euthanasie en dementie

In het algemeen is het hebben van dementie op zichzelf voor een dokter geen reden om euthanasie uit te voeren. Maar iemand kan wel, naast het lijden onder de gevolgen van de dementie die hij al ervaart, ernstig lijden door de verdere geestelijke aftakeling, het verlies van onafhankelijkheid of de angst hiervoor. Als de patiënt dit lijden als ondraaglijk ervaart, kan een dokter in bepaalde omstandigheden een euthanasieverzoek inwilligen. Als dit gebeurt, is het meestal in de beginfase van dementie. In die fase kan de dokter nog met de patiënt zelf communiceren over de ondraaglijkheid van het lijden en of de patiënt de euthanasie nog steeds wenst. De schriftelijke wilsverklaring kan dan behulpzaam zijn, omdat de geestelijke vermogens van de patiënt sterk kunnen wisselen en afnemen (zie in de woordenlijst bij ‘wilsonbekwaam’).

Patiënten met gevorderde dementie wekken soms de indruk niet ondraaglijk te lijden aan de dementie. Wel kan het duidelijk zijn dat een patiënt met vergevorderde dementie ondraaglijk lijdt aan bijkomende aandoeningen, zoals ernstige benauwdheid of pijn, maar ook angst, agressie of onrust kunnen bijdragen aan ondraaglijk lijden. In die gevallen mag een dokter euthanasie toepassen, ook als een patiënt dit niet meer duidelijk kan maken in woord of gebaar. Maar er moet dan wel een schriftelijk euthanasieverzoek zijn, dat de patiënt eerder heeft opgesteld. Dit is tot nu toe in Nederland een paar keer gebeurd. Als een dokter niet meer bij een patiënt kan nagaan of de wens om euthanasie op dat moment nog bestaat, is er een grote kans dat de dokter de euthanasie niet uitvoert. Daarom is het belangrijk dat u regelmatig met uw dokter in gesprek gaat over uw wensen bij het levenseinde en over hoe uw dokter denkt over euthanasie in situaties waarin iemand niet meer zelf duidelijk kan aangeven wat hij wil.

Tips voor het doen van een schriftelijk euthanasieverzoek

Een schriftelijk euthanasieverzoek krijgt meer waarde als het zo concreet mogelijk, duidelijk, persoonlijk en actueel is. Daarnaast is het belangrijk dat u het regelmatig bespreekt met uw naasten en met uw dokter.

Hieronder volgen enkele tips die u kunt gebruiken bij het opstellen en onderhouden van een schriftelijk euthanasieverzoek.

- **Spreek met uw naasten over uw levenseinde.**

Het is belangrijk om met uw naasten in gesprek te gaan over uw levenseinde. Bespreek hierbij uw vragen, wensen en verwachtingen over het laatste stuk van uw leven. Dan kunt u in alle rust bedenken wat voor u belangrijk is, zowel lichamelijk en geestelijk, maar ook in relatie tot uw naasten, uw (toekomst)plannen, uw levensloop en -visie etc. En zo weten zij meteen hoe u hierover denkt.

- **Schrijf zo duidelijk mogelijk op onder welke omstandigheden u euthanasie wilt.**

Als u besluit dat u in een bepaalde situatie euthanasie zou willen, dan kunt u deze omstandigheden het beste zo concreet mogelijk beschrijven, desnoods met hulp van uw naasten. Het is verstandig om in uw eigen woorden op te schrijven wanneer lijden voor u zo ondraaglijk en uitzichtloos is, dat u een euthanasieverzoek wilt doen.

- Wat vindt u voor uzelf ondraaglijk lijden? En waarom is dat lijden voor u persoonlijk ondraaglijk? Heeft het te maken met uw huidige situatie? Of heeft u in het verleden bij andere mensen zien gebeuren wat u zelf absoluut niet zou willen of heeft u iets meegemaakt wat u beslist niet nog een keer wilt meemaken? En waarom is dat zo? Wat is volgens u het moment om uw leven te beëindigen? Beschrijf dit zo duidelijk mogelijk, en liefst ook waarom dit past bij uw persoon en uw levensloop.

- **Vraag eventueel hulp bij het opstellen.**

Als u moeite heeft uw wensen te beschrijven, kunt u iemand vragen u hierbij te helpen. Deze persoon kan ook meekijken of de tekst persoonlijk, duidelijk en begrijpelijk is.

- **Zet uw naam, de datum en uw handtekening onder uw document.**

Onder het schriftelijk euthanasieverzoek moet u uw naam, de datum en uw handtekening zetten. U kunt uw verzoek altijd aanpassen en weer zelf ondertekenen. Een handtekening van anderen, zoals van uw naasten, een dokter of een notaris, is niet noodzakelijk.

- **Praat met uw dokter over uw vragen en wensen rondom uw levenseinde.**

Zo kan hij te weten komen wat uw wensen zijn en erover meedenken. U kunt de dokter vragen om extra tijd bij het maken van een afspraak om met hem uw vragen over het euthanasieverzoek te bespreken. In de brochure ‘Spreek op tijd over het levenseinde’ staan concrete besprekpunten voor het gesprek met uw dokter. Zie hiervoor www.knmg.nl/spreken-over-levenseinde. In het gesprek kan duidelijk worden hoe de dokter over euthanasie denkt, hoe hij denkt om te gaan met uw wensen en hoe hij met schriftelijke euthanasieverzoeken omgaat. Blijf er ook daarna regelmatig over in gesprek.

- **Zorg er altijd voor dat u zeker weet wat de dokter in het gesprek bedoeld heeft.**

Vat bijvoorbeeld samen wat u net heeft gehoord (“Dus als ik het goed begrijp, zegt u...”). Vraag ook hoe hij uw verhaal samenvat en dit op te nemen in uw medisch dossier. Dan weet u of uw dokter goed weet wat u zélf bedoelt. Bij een gesprek over dit soort persoonlijke en emotionele onderwerpen kan het goed zijn iemand mee te nemen. Twee horen meer dan één. Voor dit gesprek kunt u ook gebruikmaken van de gesprekspunten in de brochure ‘Spreek op tijd over het levenseinde’.

- **Geef het schriftelijke euthanasieverzoek aan uw dokter.**

Gaat u naar een andere dokter, bijvoorbeeld omdat u verhuist, of komt u ook nog onder behandeling van een andere dokter of specialist? Geeft u deze dan ook een kopie van uw schriftelijk euthanasieverzoek en bespreek dit met hem. Hij zorgt er voor dat uw verzoek in uw (medisch) dossier wordt opgenomen.

- **Bedenk waar u het schriftelijke euthanasieverzoek wilt bewaren en aan wie u dit vertelt.**

Denk ook na over wat er bij een verhuizing met het schriftelijke euthanasieverzoek moet gebeuren en vertel dat ook aan iemand in uw naaste omgeving. Het kan, maar het is niet noodzakelijk om uw schriftelijke euthanasieverzoek door een notaris te laten opstellen of bij een notaris in beheer te geven. Maar ook dit geeft geen garantie dat het verzoek in de praktijk wordt gebracht. Als u wel uw schriftelijke euthanasieverzoek ergens in beheer geeft, is het belangrijk om dat met uw dokter te bespreken.

- **Actueel houden van het schriftelijke euthanasieverzoek.**

Hebt u eenmaal een schriftelijk euthanasieverzoek opgesteld, dan is belangrijk dat u de inhoud ervan actueel houdt. Uw wilsverklaring krijgt meer waarde als het uw meest recente wensen bevat. Juist bij een ziekte als dementie, die vaak geleidelijk verergert, kan dat voor de dokter belangrijk zijn. Als een euthanasieverzoek niet, of lange tijd niet is besproken of niet opnieuw is bevestigd of ondertekend, dan kan het voor de dokter onduidelijk zijn of dit nog steeds uw wil is. Zo kunt u in de loop van de tijd anders gaan denken over uw euthanasieverzoek. Daarom is het belangrijk om uw schriftelijke euthanasieverzoek en andere wilsverklaringen actueel te houden en er regelmatig over te blijven spreken met uw dokter en uw naasten.

- **Blijf in gesprek over uw levenseinde.**

Ook nadat het schriftelijke euthanasieverzoek is opgesteld is het belangrijk om in gesprek te blijven over uw wensen bij het einde van uw leven. Wanneer en hoe vaak, dat is uw persoonlijke keuze. Er is geen vaste termijn voor dit soort gesprekken met uw dokter. Maar zeker als u (ernstig) ziek bent, is het beter om hier regelmatig met hem over te praten dan om dit jaren niet te doen. U kunt in die gesprekken met enige regelmaat uw verzoek bevestigen of aanpassen. Bedenk dat het altijd mogelijk is om het schriftelijke euthanasieverzoek aan te passen, te actualiseren of in te trekken. Het is immers het document waarin uw wensen staan.

Woordenlijst

- **Euthanasie:** een dokter beëindigt het leven van een patiënt op verzoek van die patiënt door medicijnen toe te dienen. Bij euthanasie dient de dokter de dodelijke middelen toe met een injectie of infuus, terwijl bij ‘hulp bij zelfdoding’ de patiënt zelf het dodelijke middel drinkt dat hij van de dokter krijgt aangereikt.
- **Zorgvuldigheidseisen:** eisen uit de wet waar een dokter aan moet voldoen als hij euthanasie wil toepassen. Een dokter moet:
 1. ervan overtuigd zijn dat het om een vrijwillig en weloverwogen verzoek van de patiënt gaat;
 2. ervan overtuigd zijn dat zijn patiënt ondraaglijk en uitzichtloos lijdt;
 3. de patiënt informeren over de situatie en de vooruitzichten;
 4. met de patiënt tot de overtuiging komen dat er voor zijn situatie geen redelijke andere oplossing is;
 5. ten minste één andere onafhankelijke dokter raadplegen, die de patiënt ziet en schriftelijk zijn oordeel geeft over de zorgvuldigheidseisen;
 6. de euthanasie op een medisch zorgvuldige manier uitvoeren.
- **SCEN-arts:** dit is een arts die speciaal is opgeleid om euthanasieverzoeken te beoordelen. Hij bezoekt de patiënt en oordeelt schriftelijk of naar zijn mening aan de zorgvuldigheidseisen is voldaan. De rol van de SCEN-arts is het adviseren van de eigen dokter bij het nemen van de beslissing of aan de zorgvuldigheidseisen is voldaan. De conclusie van de SCEN-arts is niet bindend, maar helpt de eigen arts bij het beoordelen van de zorgvuldigheidseisen doordat een onafhankelijk persoon heeft meegekeken.
- **Ondraaglijk en uitzichtloos lijden:** Wat ondraaglijk lijden precies is, verschilt per persoon en per situatie. Daarom is het belangrijk om duidelijk te maken wat het lijden voor u betekent en dat in een schriftelijk euthanasieverzoek op te nemen. De arts beoordeelt of medisch gezien het lijden uitzichtloos is. Zijn er nog redelijke andere behandelingen mogelijk om het lijden te verlichten? Welke effecten mogen daarvan worden verwacht, hoe belastend zijn die en hoe snel leiden die mogelijke behandelingen tot een resultaat? De mening van de patiënt moet de arts meenemen in zijn oordeel over hoe ondraaglijk en uitzichtloos het lijden is.

- **Palliatieve zorg:** zorg die zich richt op de kwaliteit van leven en een waardige afronding van het leven. Hierbij horen onder meer psychosociale en geestelijke ondersteuning, maar ook verlichting van pijn en benauwdheid. Ook hoort hierbij ondersteuning als u wilt afzien van eten en drinken of palliatieve sedatie (in slaap houden van de patiënt tot het overlijden). U kunt deze zorg thuis ontvangen, door uw huisarts of andere zorgverleners, in een zorginstelling of hospice. Hierover kunt u meer informatie vinden op: www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/levenseinde-en-euthanasie/palliatieve-zorg.
- **Wet toetsing levensbeëindiging op verzoek en hulp bij zelfdoding:** dit wordt ook wel de Euthanasiewet genoemd. Hierin staan de zorgvuldigheidseisen waar een dokter zich aan moet houden. Alleen als de dokter zich hieraan houdt is hij niet strafbaar.
- **Wils(on)bekwaam:** Is iemand wilsonbekwaam, dan is hij niet langer in staat om te bepalen wat zijn belang is als er een beslissing moet worden genomen. Iemand is wilsbekwaam tot het tegendeel vast is komen te staan. De grens tussen wilsbekwaam en wilsonbekwaam is vaak niet duidelijk en kan per beslissing verschillen. Zo kan iemand niet meer in staat zijn financiële beslissingen te nemen (zoals het kopen van een huis), maar nog wel in staat zijn de consequenties van een medische beslissing te begrijpen (ik wil dood).
- **Wilsverklaring:** Een document waarin u aangeeft welke zorg u wel en niet wilt. Er zijn twee soorten wilsverklaringen. U kunt in een wilsverklaring aangeven wat u niet wilt, zo'n verklaring wordt ook wel een behandelverbod genoemd. De dokter moet een dergelijke wens respecteren. U kunt ook in een schriftelijk verzoek aangeven wat u wel wilt (bijvoorbeeld in een levenswensverklaring). Ook daar zal de dokter rekening mee houden, maar hij hoeft dit verzoek niet in alle omstandigheden op te volgen. Hij moet zich houden aan de regels en afspraken van de beroepsgroep. Een dokter kan beslissen dat een behandeling medisch zinloos is en dan de behandeling stoppen of er niet mee beginnen. Een voorbeeld van een schriftelijk verzoek is het euthanasieverzoek.

Deze handreiking bevat de resultaten van onderzoeken naar de juridische mogelijkheden en praktische knelpunten van het gebruik van het schriftelijk euthanasieverzoek. Over dat gebruik staat in de Wet toetsing levensbeëindiging op verzoek en hulp bij zelfdoding (Euthanasiewet) het volgende: artsen kunnen gehoor geven aan een eerder opgesteld schriftelijk euthanasieverzoek van mensen die hun wil niet meer kunnen uiten. De arts moet zich daarbij wel aan een aantal zorgvuldigheidseisen houden.

Op verzoek van de minister van VWS heeft een werkgroep van het Ministerie van Veiligheid en Justitie, artsenfederatie KNMG en het Ministerie van Volksgezondheid Welzijn en Sport deze handreiking opgesteld. Aanleiding was de maatschappelijke onduidelijkheid over de mogelijkheden van euthanasie bij dementie. Deze handreiking is bedoeld voor mensen die overwegen om een schriftelijk euthanasieverzoek op te stellen en gaat in op de mogelijkheden en moeilijkheden van het gebruik van het schriftelijk euthanasieverzoek.

In de handreiking wordt de aanspreekvorm 'u' gebruikt en, de term 'dokter' (dit zal vaak de huisarts zijn of de arts van de zorginstelling). Waar 'hij' gebruikt wordt, kan ook 'zij' gelezen worden en met 'euthanasie' wordt ook 'hulp bij zelfdoding' bedoeld.

Ruimte voor eigen vragen en aantekeningen

Deze brochure is tot stand gekomen in
samenwerking met

Artsenfederatie KNMG

Ministerie van Veiligheid en Justitie

**Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport**

www.rijksoverheid.nl

januari 2016